

STUDIA UCRAINICA
VARSOVIENSIA

1

**UNIWERSYTET WARSZAWSKI
KATEDRA UKRAINISTYKI**

**STUDIA UCRAINICA
VARSOVIENSIA**

1

Warszawa 2013

Redaktor naczelny – *dr hab. Irena Mytnik*

Sekretarz redakcji – *dr Katarzyna Jakubowska-Krawczyk*

Rada Naukowa – prof. dr hab. **Stefania Andrusiw** (Katolicki Uniwersytet Lubelski), dr hab. **Lidia Hnatiuk** (Uniwersytet im. T. Szewczenki w Kijowie), prof. dr hab. **Pawło Hrycenko** (Narodowa Akademia Nauk w Kijowie), dr **Katarzyna Jakubowska-Krawczyk** (Uniwersytet Warszawski), dr hab. **Iryna Kononenko** (Uniwersytet Warszawski), prof. dr hab. **Witalij Kononenko** (Uniwersytet Przykarpacki w Iwano-Frankiwsku), prof. dr hab. **Halyna Maciuk** (Uniwersytet im. I. Franki we Lwowie), dr **Paulina Olechowska** (Uniwersytet Warszawski), prof. dr hab. **Switłana Medwid'-Pachomowa** (Uniwersytet Użhorodzki), dr **Switłana Romaniuk** (Uniwersytet Warszawski), prof. dr hab. **Wiktor Szulhacz** (Narodowa Akademia Nauk w Kijowie), prof. dr hab. **Wanda Szulowska** (Polska Akademia Nauk w Warszawie), prof. dr hab. **Roman Wasylyk** (Lwowska Narodowa Akademia Sztuki), prof. dr hab. **Ewa Wolnicz-Pawłowska** (Uniwersytet Warszawski)

Redakcja językowa – Switłana Romaniuk (język ukraiński), Marta Saniewska (język polski), Alasdair Cullen (język angielski)

Nazwa i adres wydawcy – Katedra Ukrainistyki, ul. Szturmowa 4, 02-678 Warszawa, Uniwersytet Warszawski, tel./fax (22) 55 34 252, e-mail: studiaucrainica.ku@uw.edu.pl, www.ukraina.uw.edu.pl

Publikację opiniowali do druku: dr Oksana Baraniwska, dr Halina Czuba, dr Iryna Dudko, prof. dr hab. Adam Fałowski, dr Natalia Galona, prof. dr hab. Wasyl Greszczuk, dr Oksana Kałyta, dr Mirosława Kawecka, dr Iryna Konstankewycz, dr Natalia Kostusiak, prof. dr hab. Aleksander Kratochwil, prof. dr hab. Jarosław Krawczenko, dr Natalia Krenska, dr Paweł Krupa, dr Ryszard Kupidura, prof. dr hab. Switłana Łupij, dr Ołena Małanij, dr Łarysa Marczyło, dr Albert Nowacki, dr Ołena Nowikowa, dr Jana Ostapczuk, dr Roman Ostasz, dr Kateryna Parszak, prof. dr hab. Marija Pluszcz, dr hab. Jakub Sadowski, dr Tetiana Wirzenko, dr Ołeksij Worobec', prof. dr hab. Andrés Zoltán.

Copyright by Katedra Ukrainistyki UW

ISSN 2299-7237

Nakład 200 egz.

Skład, łamanie, druk i oprawa:

Sowa – Druk na życzenie

www.sowadruk.pl

tel. (+48) 22 431 81 40

Spis treści

Słowo wstępne	13
JĘZYKOZNAWSTWO	
<i>Антонів Олександра, Синчак Олена</i>	
Україна-Польща: діалог культур, або про нову концепцію підручника з української мови для поляків	15
<i>Арібжанова Ірина</i>	
Структурна схема простого речення	25
<i>Чучвара Адріана</i>	
Індивідуальний когнітивний досвід учня: знання про прізвиська	35
<i>Дудко Ірина</i>	
Функціонально-ономасіологічні аспекти дослідження транспозиційних значень часових форм дієслова в українській мові	47
<i>Гальона Наталія</i>	
Денотативний і синтагматичний аспекти типології предикатів	67
<i>Jeż Magdalena</i>	
Структурно-граматична характеристика туристичних термінів в українській і польській мовах	77
<i>Коломийцева Вікторія</i>	
Про неповні речення української мови	85
<i>Кононенко Ірина</i>	
Дієслівна деривація в українській і польській мовах	93
<i>Кононенко Віталій</i>	
Лінгвоконцепти Євгена Плужника	107
<i>Космеда Тетяна</i>	
Статус щоденникового жанру: проблема визначення в межах теорії щоденниковознавства	119
<i>Костусяк Наталія</i>	
Функційно-комунікативні ознаки стверджувальної / заперечної модальності	133
<i>Кравченко Людмила</i>	
Пропатроніми в українських говірках	143
<i>Лавриненко Світлана</i>	
Мовні знаки договірних прецедентів в українських казках	151

<i>Макарець Юлія</i>	
Структурно-семантичні особливості перифразових номінацій (на матеріалі української публіцистики початку ХХІ ст.)	161
<i>Межов Олександр</i>	
Причинні синтаксеми у структурі простого ускладненого речення . . .	173
<i>Мойсієнко Анатолій</i>	
Огієнківський словник Шевченкової мови	181
<i>Мутнік Ірена</i>	
Antroponimia szlachty ukraińskiej i bojarów w XVI–XVIII w.	189
<i>Осташ Любов, Осташ Роман</i>	
Українські особові імена сер. ХVІІ ст. як об'єкт лексикографії	207
<i>Різник Сергій</i>	
Валентний потенціал дієслова як предикативного ядра українського речення	223
<i>Романюк Світлана</i>	
Обставинні прислівники і їхня роль у вираженні часу в реченні	229
<i>Сирко Ірина</i>	
Образ національного простору в щоденнику М. Галабурди-Чигрин . . .	239
<i>Соколова Світлана</i>	
Художній переклад як зона прояву соціокультурної та власне мовної асиметрії	251
<i>Szulowska Wanda</i>	
Nazwiska mieszkańców Draganówki i Poczapiniec dawnego powiatu tarnopolskiego	267
<i>Трумко Оксана</i>	
Стратегія конфронтативності та засоби її реалізації в сімейному дискурсі (на матеріалі творів І. Франка)	277
<i>Воробець Олексій</i>	
Інструменталь у світлі відмінкової граматики (на матеріалі неелементарних речень із прийменниково-субстантивними комплексами)	289
LITERATUROZNAWSTWO I KULTUROZNAWSTWO	
<i>Хороб Степан</i>	
Поетика ремарки в українській модерністській драмі поч. ХХ ст.	303
<i>Delura Sebastian</i>	
Czas fabularny w dramacie Łesi Ukrainki <i>Rufin i Pryscylla</i>	313

<i>Jakubowska-Krawczyk Katarzyna</i>	
Poezja T. Szewczenki w kontekście europejskich dążeń wolnościowych	333
<i>Кицан Олена</i>	
Сучасна діаспорна література (на прикладі поезії Тараса Девдюка)	345
<i>Козлов Роман</i>	
Змістові шари оповідання Івана Франка <i>Odi profanum vulgus</i>	355
<i>Кравченко Ольга</i>	
Поліптих <i>Чудеса св. Яна з Дуклі</i> у церкві св. Андрія у Львові	363
<i>Кравченко Ярослав</i>	
Софія Налепінська-Бойчук: від Лодзі до Києва – шлях, довжиною у життя	371
<i>Марчук Руслана</i>	
Функціонування бібліотеки Варшавського університету: спроба використання досвіду	383
<i>Nowacki Albert</i>	
Europejskie dylematy Mykoły Chwyłowego	391
<i>Olechowska Paulina</i>	
Dyskurs feministyczny we współczesnej literaturze ukraińskiej?	401
<i>Stefanowska Lidia</i>	
Terror historii w odrodzeniu literackim w epoce DP (1945–1949). Zarys problematyki	417
<i>Соболь Валентина</i>	
Творча жінка в літературі бароко: сучасний погляд	437
<i>Вірченко Тетяна</i>	
Переосмислення Голодомору в сучасній українській драматургії крізь конфліктологічний вимір	451
<i>Zambrzycka Marta</i>	
Scenariusz podróży inicjacyjnej na przykładzie powieści Walerija Szewczuka <i>Spowiedź</i>	467
RECENZJE I SPRAWOZDANIA	
<i>Бородица Світлана</i>	
Н. Гавдида, <i>Літературно-малярський дискурс творчості Богдана Лепкого</i>	477
<i>Drobiszewska Urszula</i>	
Sprawozdanie z IX Ogólnopolskiej Naukowej Konferencji Młodych Ukraińców (Warszawa, 29 maja 2012)	483

<i>Дудко Ірина</i>	
С. Романюк, <i>Структура категорії темпоральності в сучасній українській мові</i>	487
<i>Гойсак Вікторія</i>	
I. Kononenko, I. Mytnik, E. Wasiak, <i>Słownik tematyczny polsko-ukraiński</i> . . .	493
<i>Jakubowska-Krawczyk Katarzyna</i>	
XIX-wieczna Galicja odkryta na nowo. D. Sosnowska, <i>Inna Galicja</i>	499
<i>Kurpidura Julia</i>	
Мирослава Дядюк, <i>Український жіночий рух у міжвоєнній Галичині. Між гендерною ідентичністю та національною заангажованістю</i> . . .	505
<i>Кузь Галина</i>	
I. Кононенко, О. Співак, <i>Українсько-польський словник міжмовних омонімів і паронімів</i>	511
<i>Mytnik Irena</i>	
Л. О. Кравченко, <i>Прізвища Лубенщини</i>	515
<i>Mytnik Irena</i>	
В. М. Мойсієнко, <i>Фонетична система українських поліських говорів у XVI-XVII ст.</i>	519
<i>Romaniuk Switłana</i>	
В. Кулик, <i>Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки</i>	523
<i>Sapiewska Marta</i>	
О. Палінська, О. Туркевич, <i>Крок-1. Підручник української мови для іноземців А1-А2</i>	531
<i>Семенюк Світлана</i>	
Щорічний Інтернет-форум українців у Мюнхені (Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція <i>Діалог мов – діалог культур. Україна і світ</i> та збірники наукових праць учасників конференції)	535
Noty o autorach	547

Contents

Introduction	13
LINGUISTISC	
<i>Antoniv Oleksandra, Synchak Olena</i>	
Ukraine– Poland: dialogue of cultures, or on a new concept of Ukrainian language textbook for Poles	15
<i>Aribzhanova Iryna</i>	
Models of simple sentences	25
<i>Chuchvara Adriana</i>	
Individual cognitive experiences of pupils: knowledge of nicknames	35
<i>Dudko Iryna</i>	
Functional-onomasiological aspects of research into the transpositional meaning of verbal forms of tenses in modern Ukrainian	47
<i>Halona Nataliia</i>	
Denotative and syntagmatic aspects of predicate classification	67
<i>Jež Magdalena</i>	
The grammatical and structural characteristics of tourism vocabulary in the Ukrainian and Polish languages	77
<i>Kolomyitzeva Viktoriia</i>	
Incomplete sentences in the Ukrainian language	85
<i>Kononenko Iryna</i>	
Derivation of verbs in the Ukrainian and Polish languages	93
<i>Kononenko Vitalii</i>	
The linguistic concepts of Jevgen Pluznik	107
<i>Kosmeda Tetiana</i>	
The status of the diary genre: the problem of definition and the history of investigation	119
<i>Kostusiak Nataliia</i>	
The functional-communicative quality of assertive/negative modality	133
<i>Kravchenko Liudmyla</i>	
Propatronymys in Ukrainian dialects	143
<i>Lavrynenko Svitlana</i>	
Lingual signs of agreement precedents in Ukrainian folk tales	151

<i>Makaretz Yuliia</i>	
Structural and semantic characteristics of periphrasal nominations (based on Ukrainian Journalistic Texts from the Beginning of the XXI Century) ...	161
<i>Mezhov Oleksandr</i>	
The syntax of cause in the structure of simple and complicated sentences ...	173
<i>Moiciienko Anatolii</i>	
Ohienko's dictionary of Shevchenko's language	181
<i>Mytnik Irena</i>	
Anthroponymy of the Ukrainian nobility and boyars in 16 th –18 th century ...	189
<i>Ostash Liubov, Ostash Roman</i>	
Ukrainian personal names from the middle of the XVII century as an object of lexicography	207
<i>Riznyk Serhii</i>	
Valency capability realisation of a verb as a predicative core of Ukrainian sentence	223
<i>Romaniuk Svitlana</i>	
Adverbs denoting circumstances and their role in the expression of tenses in sentences	229
<i>Syrko Iryna</i>	
The image of national space in M. Halaburda-Chyhryn's diary	239
<i>Sokolova Svitlana</i>	
Literary translation as an area of socio-cultural and linguistic asymmetry ...	251
<i>Szulowska Wanda</i>	
Surnames of residents of Draganówka and Poczapińce, two villages in the former powiat of Tarnopol	267
<i>Trumko Oksana</i>	
Confrontation strategy and means of its realisation in family discourse (based on the works by Ivan Franko)	277
<i>Vorobetz Oleksii</i>	
The instrumental in the light of case grammar (on the material of non-elemental sentences with prepositional-substantive complexes)	289
LITERATURE AND CULTURE	
<i>Khorob Stepan</i>	
Poetics of stage direction in modern Ukrainian drama at the beginning of the XX century	303
<i>Delura Sebastian</i>	
Narrative time in Lesya Ukrainka's drama <i>Rufin and Priscilla</i>	313

<i>Jakubowska-Krawczyk Katarzyna</i>	
The poetical works of Taras Shevchenko from the vantage point of strive for freedom in Europe	333
<i>Kytzan Olena</i>	
Modern diasporic literature (as exemplified in the poetry of Taras Devdyuk)	345
<i>Kozlov Roman</i>	
Layers of content in Ivan Franko's story <i>Odi profanum vulgus</i>	355
<i>Kravchenko Olha</i>	
Poliptych Miracles of St. Jan from Dukla in St. Andrew's Church, Lviv	363
<i>Kravchenko Yaroslav</i>	
Sophia Nalepinska-Boichuk. From Lodz to Kyiv – lifetime	371
<i>Marchuk Ruslana</i>	
Operation of Warsaw University Library: benefitting from experience	383
<i>Nowacki Alber</i>	
Mykola Khvylovyi's European dilemmas	391
<i>Olechowska Paulina</i>	
Feminist discourse in contemporary Ukrainian literature?	401
<i>Stefanowska Lidia</i>	
Terror of history in literary revival in the period of 1945–1949: an outline of main issues	417
<i>Sobol Valentyna</i>	
Creative women in baroque literature: a modern view	437
<i>Virchenko Tetiana</i>	
Rethinking the Great Famine in contemporary Ukrainian drama through conflict dimension	451
<i>Zambrzycka Marta</i>	
Spiritual journey on the example of the Valery Shevchuk's confessions	467
REVIEWS AND REPORTS	
<i>Boroditza Svitlana</i>	
Н. Гавдида, Літературно-малярський дискурс творчості Богдана Ленкого	477
<i>Drobiszewska Urszula</i>	
Proceedings of the 9th Conference of Young Scientists in the Department of Ukrainian Studies at the University of Warsaw (Warsaw, 29th May 2012)	483

<i>Dudko Iryna</i>	
С. Романюк, <i>Структура категорії темпоральності в сучасній українській мові</i>	487
<i>Hoisak Viktoriia</i>	
I. Kononenko, I. Mytnik, E. Wasiak, <i>Słownik tematyczny polsko-ukraiński</i> . . .	493
<i>Jakubowska-Krawczyk Katarzyna</i>	
XIX-wieczna Galicja odkryta na nowo. D. Sosnowska, <i>Inna Galicja</i>	499
<i>Kupidura Julia</i>	
Мирослава Дядюк, <i>Український жіночий рух у міжвоєнній Галичині. Між гендерною ідентичністю та національною заангажованістю</i> . . .	505
<i>Kuz Halyna</i>	
I. Кононенко, О. Співак, <i>Українсько-польський словник міжмовних омонімів і паронімів</i>	511
<i>Mytnik Irena</i>	
Л. О. Кравченко, <i>Прізвища Лубенщини</i>	515
<i>Mytnik Irena</i>	
В. М. Мойсієнко, <i>Фонетична система українських поліських говорів у XVI–XVII ст.</i>	519
<i>Romaniuk Svitlana</i>	
В. Кулик, <i>Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки</i>	523
<i>Sapiewska Marta</i>	
О. Палінська, О. Туркевич, <i>Крок-1. Підручник української мови для іноземців A1-A2</i>	531
<i>Semeniuk Svitlana</i>	
Proceedings of the International Virtual Conference on Ukrainian studies. <i>Dialogue of Languages – Dialogue of Cultures. Ukraine from the Global point of view and the conference volume</i>	535
Information about authors	547

**С. Романюк, *Структура категорії
темпоральності в сучасній українській
мові, Варшава 2012, 236 с.***

Наукова монографія Світлани Романюк присвячена актуальній темі – з'ясуванню особливостей грамемної структури категорії темпоральності в сучасній українській мові. Актуальність рецензованого дослідження зумовлена тим, що функціонально-семантична категорія (далі – ФСК) темпоральності, у межах якої вирізняються найрізноманітніші різнорівневі засоби вираження, не була об'єктом спеціального монографічного дослідження з погляду реалізації властивої їй широкої темпоральної семантики, виявлення диференційованої системи темпоральних відношень і функцій мовних одиниць у ній, а також специфіки грамемної структури категорії темпоральності, що характеризується подвійною природою – морфолого-синтаксичного і семантико-синтаксичного плану. Актуальність дослідження посилюється також потребою аналізу як граматичної системи української мови загалом, так і окремих її елементів, зокрема в категорійному й функційному аспектах, а також потребою створення праць, присвячених проблемам дослідження системи і структури ФСК.

Час є невід'ємним атрибутом існування всіх предметів і процесів матеріального світу, важливим складником життя і свідомості людини, тією універсальною категорією буття, яка завжди викликала незмінний інтерес, привертала неабияку увагу, була предметом аналізу для вчених різних галузей знань і дотепер залишається об'єктом досліджень.

У сучасній лінгвістиці темпоральна система, що репрезентована складною в онтологічному, ономасіологічному й функційному вимірах взаємодією категорій темпоральності, аспектуальності, часової локалізованості й таксису, стала об'єктом пильної уваги й активного вивчення у працях О. Бондаря, І. Вихованця, К. Городенської, М. Мірченка, Т. Голосової, С. Соколової, Р. Куцовой, Т. Слободинської, Р. Якобсона, О. Бондарка, С. Полянського, М. Всеволодової, Г. Золотової та інших мовознавців.

Вагомий внесок у розробку питань, пов'язаних з аналізом граматичної категорії часу на матеріалі слов'янських мов, зробили такі мовознавці, як О. Потебня, В. Виноградов, О. Ісаченко, М. Поспелов, О. Пешковський, В. Русанівський, О. Мельничук, І. Кучеренко, А. Загнітко, Г. Кржижкова та інші дослідники.

Новітні тенденції лінгвістичних досліджень, позначені комунікативним, когнітивним, прагматичним, антропоцентричним та лінгвокультурологічним спрямуванням, виявляють акцентування на проблемах темпоральної організації текстів різних функціональних стилів і жанрів (Л. Бакланова, О. ришина), семантико-когнітивного структурування та лексико-семантичної інтерпретації категорії часу (О. Агрова), взаємодії темпоральних граматичних категорій і контекстуальних чинників у формуванні перцептуального темпорального простору індивіда (І. Рассолова), визначення ролі часу в мовній грі (О. Сковородников, Ю. Коваленко) та її місця у мовній картині світу (Л. Михеєва, І. Черкасова) тощо.

Проте низка питань залишається недостатньо висвітленою, а порушені проблеми відкритими й дискусійними. Це стосується, зокрема, визначення й обґрунтування сутності й статусу категорій, пов'язаних з відображенням в мові темпоральних відношень, різними характеристиками перебігу дії в часі, інтерпретацією топологічних і метричних параметрів часу; диференціації часової семантики; з'ясування системи та структури категорій, що порізному її конкретизують, зокрема виділення й розмежування засобів вираження темпоральності на засадах її графемної організації.

Головна мета рецензованого дослідження полягає в з'ясуванні графемного складу категорії темпоральності, структурованої морфолого-синтаксичними та семантико-синтаксичними графемами.

Для досягнення поставленої мети С. Романюк розв'язала цілу низку наукових завдань. Найголовнішими з них вважаємо визначення категорійного статусу темпоральності як поняттєвої і функціонально-семантичної категорії; з'ясування графемної структури категорії темпоральності, зокрема виділення і розмежування морфолого-синтаксичних і семантико-синтаксичних графем; систематизацію темпоральних відношень, репрезентованих відповідними мовними одиницями, та опис їхньої темпоральної семантики.

Наукова новизна праці полягає в тому, що вона є однією з перших спроб цілісного, комплексного дослідження категорії темпоральності з позиції її графемного структурування. Обґрунтовано виділення й диференціацію морфолого-синтаксичних і семантико-синтаксичних графем категорії темпоральності, охарактеризовано специфіку їхнього функціонування у формально-синтаксичній та семантико-синтаксичній структурах речення, докладно описано часові значення та форми вираження семантико-синтаксичних графем, окреслено графемну периферію зазначеної категорії.

Вагомість дослідження С. Романюк посилюється важливими теоретичними узагальненнями про власне мовну й когнітивну природу темпоральності, репрезентовану відповідними категорійними мовними одиницями – морфолого-синтаксичними та семантико-синтаксичними грамемами, функціонування яких у мові та мовленнєвій практиці регулюється специфікою категорійних ситуацій і низкою закономірностей перебігу процесів спілкування.

Аналіз граемної структури категорії темпоральності на основі інформативно важливого фактичного матеріалу значною мірою доповнює відомості про роль цієї категорії в концептуалізації часового простору та його категоризації в мові, а також сприяє розвитку традиційних і розробці новітніх принципів, підходів у дослідженні мовних явищ.

Практична цінність пропонованої праці не лише в докладній інвентаризації засобів вираження часових відношень у мові, а й у з'ясуванні їхньої ролі як функційних компонентів речень-висловлень, що, безперечно, важливо для підготовки сучасних підручників та посібників з граматики, зокрема категорійної та функційної; для викладання шкільного та вишівського курсів сучасної української літературної мови; для лексикографічної практики укладання чи доповнення словників, зокрема граматичного типу.

Монографія С. Романюк має чітку структуру. Вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків – прикінцевих уваг, списків наукової літератури, лексикографічних праць, використаних джерел, умовних скорочень тощо.

Перший розділ *Морфолого-синтаксичні грамеми темпоральності в українській мові* присвячено визначенню та обґрунтуванню граемної структури категорії часу, розмежуванню та взаємодії граем морфологічного і синтаксичного часу, докладному описові граем теперішнього, минулого та майбутнього часу.

Авторка дослідження, поділяючи традиційні погляди мовознавців на визначення поняття граеми як компонента граматичної категорії, двосторонньої мовної одиниці, репрезентованої єдністю граматичного значення і одного з протиставлюваних один одному рядів граматичних форм, вибудовує власну концепцію, яка за багатьма параметрами не збігається з традиційними трактуваннями й згідно з якою грамема інтерпретується як складник функціонально-семантичної категорії, розрізнявана за значенням – морфолого-синтаксичним і семантико-синтаксичним. Як зазначає С. Романюк, граеми темпоральності виявляють подвійну природу морфолого-синтаксичного та семантико-синтаксичного плану, причому „семантико-синтаксична сутність категорії темпоральності та її граемна диференціація є новою спробою визначити граему як одиницю функціонально-семантичної категорії” (с. 17).

Описуючи граемну структуру категорії граматичного часу, С. Романюк наголошує на провідній ролі дієслова як основного засобу її вираження

в мові, як семантичної основи формування змісту висловлення, бо дієслово як мовна одиниця передає не тільки знання про конкретну подію, але й імплікує її структуру, типи й характер її учасників, а також можливі способи її синтаксичної репрезентації.

Граматична категорія часу дієслова є специфічним мовним відображенням об'єктивного часу і реалізується для темпоральної локалізації події, факту, стану тощо, тобто того, про що йдеться в реченні.

Оскільки загальна категорія часу в різних своїх формах і різновидах охоплює засоби всіх рівнів мовної системи: на морфологічному рівні – граматична категорія часу дієслова, на синтаксичному – структурно-семантичні типи складних речень з часовими відношеннями між їх частинами, на лексичному – індивідуальні значення окремих слів з темпоральною семантикою, то до розгляду взято взаємодію фактично усіх темпоральних категорій, зокрема й дієслівних, що актуалізують і вербалізують у різних аспектах загальну ідею часу.

За вагомістю теоретичних викладок автора виділяємо другий розділ монографії „Значеннєва диференціація грамем темпоральності семантико-синтаксичної природи”, у якому С. Романюк дослідила структуру категорії темпоральності як систему грамем семантико-синтаксичної природи, докладно описала функції сполучників і прийменників у формуванні темпоральних синтаксем.

Темпоральність інтерпретується як поняття і функціонально-семантична категорія, що об'єднує морфологічні, синтаксичні, лексико-синтаксичні та інші засоби вираження. Дослідниця визначає ці різноманітні засоби репрезентації описуваної категорії в плані їх грамемної реалізації та встановлює взаємозв'язок між ними. Авторка пропонує визначати „темпоральність як функціонально-семантичну категорію, яка у своєму мовному вираженні охоплює різні типи відношення певних ситуацій до моменту мовлення або інших точок на часовій осі на основі ознак одночасності, попередності чи наступності” (с. 70–71). У структурі ФСК темпоральності перетинаються, крім морфологічної категорії часу дієслова, часові моделі таксису, синтаксичної категорії часу, лексико-синтаксичної категорії часу у формі прийменниково-відмінкових одиниць, лексико-морфологічної категорії часу прислівника і віддієслівних субстантивів. Дослідниця зосереджує увагу на дериваційних синтаксичних процесах, пов'язаних із транспозицією, у результаті якої складне речення, що є базовою структурою для функціонування різних форм часу, перетворюється на формально просте, але семантично ускладнене, або формально та семантично ускладнене просте речення. Тут по-особливому виявляється дослідницький хист автора, адже складні речення, зокрема складнопідрядні з підрядними часу, визначають первинну темпоральну семантику, а, перетворені у згорнену реченнєву

структуру, реалізують обставинне значення часу за допомогою широкого спектра відмінкових і прийменниково-відмінкових форм, докладно описаних Світланою Романюк.

С. Романюк глибоко й вичерпно проаналізувала семантико-синтаксичний склад категорії темпоральності, репрезентований грамемами одночасності, попередності й наступності, що конкретизуються у системі опозиційних відношень одночасності/різночасності перебігу дії або процесу, одиничності/повторюваності дії в часі, означеності/неозначеності (часу, повністю/неповністю охопленого дією). Це дало змогу авторові виділити такі грамеми й з'ясувати засоби їхнього вираження (відмінкові, прийменниково-відмінкові моделі): грамема означеної тривалості дії, складником якої виступає підграмема означеної часової дистрибутивності; грамема неозначеної одночасності, у межах якої виділяють підграмеми неозначеної часової дистрибутивності; грамема означеної попередності; грамема неозначеної попередності; грамема означеної наступності; грамема неозначеної наступності.

Висловлені теоретичні міркування знайшли яскраве підтвердження в інформативно важливому фактичному матеріалі, дібраному з різножанрових функціональних сфер мови й мовлення (текстів художнього, публіцистичного, наукового, офіційно-ділового стилів), для аналізу якого слугували структурно-семантичні методи, центральним серед яких є метод опозицій, а також описовий метод, що ґрунтується на зовнішній і внутрішній інтерпретації, прийоми компонентного аналізу функціонування відповідних мовних одиниць, методика функціонального та трансформаційного аналізів і метод моделювання.

У третьому розділі *Грамматна периферія категорії темпоральності* схарактеризовано функціонування конструкцій загального відносного часу, представлених у реченні переважно прислівниковими та дієприслівниковими моделями. На підставі докладного аналізу прийменниково-відмінкових конструкцій, прислівникових і дієприслівникових моделей вираження загального відносного часу дослідниця робить аргументований висновок про те, що згадані конструкції більшою мірою актуалізують повідомлення, ніж відображають перебіг дії в часі.

Щоправда, поза увагою дослідниці залишилися конструкції з дієприкметниками, адже вони, хоч і не виражають стосунку до моменту мовлення, проте зберігають часову співвіднесеність з дієслівними формами теперішнього та минулого часу¹, „тому одні дієприкметники сприймаємо немовби такими, що стосуються дії в момент мовлення (засихаюче дерево), інші вказують ніби на те, що вона передує моментові мовлення (накреслена

¹ І. Вихованець, *Частини мови в семантико-граматичному аспекті*, Київ 1988, с. 129.

схема, задубілі пальці)² (див. також зарахування дієприкметникових форм до периферії функціонально-семантичного поля темпоральності в російській мові³.

Монографію завершують загальні теоретичні висновки, які впливають з докладного аналізу матеріалу основних розділів і відповідають поставленим у роботі завданням і меті.

Виконане С. Романюк дослідження категорії темпоральності як системи морфолого-синтаксичних і семантико-синтаксичних грамем можна вважати оптимальним у контексті сучасних тенденцій лінгвістики.

Отже, аналіз рецензованої праці дав змогу з певністю констатувати, що пропонується монографія Світлани Романюк *Структура категорії темпоральності в сучасній українській мові* є оригінальним дослідженням, яке за актуальністю теми, обсягом і важливістю досліджуваного матеріалу, теоретичними висновками і практичною цінністю цілком відповідає вимогам до монографій такого типу і заслуговує на високу оцінку серед науковців.

Ірина ДУДКО

² К. Городенська, *Дієслово* [в:] І. Вихованець, К. Городенська, *Теоретична морфологія української мови*, Київ 2004, с. 287.

³ А. Бондарко, *Темпоральність* [в:] *Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность*, за ред. А. Бондарка, Ленинград 1990, с. 44.